

9.12.2011

Dnro 609/2/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

ESTEELLINEN POLIISI EI SAA SELVITTÄÄ RIKOSEPÄILYJÄ

1
ASIA

Nelosen uutiset käsitteli 25.11.2009 Pirkanmaan poliisilaitoksen menettelyä huumausainerikostutkinnassa otsikolla "Poliisi pimitti NHL-tähden huumetutkinnan". Tiedusteltuani asiasta kävi ilmi, että sisäasiainministeriön poliisiosasto oli uutisen johdosta jo alkanut selvittää asiaa. Poliisiosasto antoi ratkaisunsa asiassa joulukuussa 2009. Poliisiosasto kiinnitti tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisario A:n huomiota siihen virheelliseen menettelyyn, että yhtä rikoksesta epäiltyä (uutisen tarkoittama jääkiekkoilija D) ei ollut kirjattu poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA). Lisäksi D:n ja eräiden muiden asiassa epäiltyjen osalta oli jäänyt kirjaamatta päätös esitutkinnan lopettamisesta.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto oli selvittänyt poliisin menettelyä vain yhdestä varsin kapeasta näkökulmasta. Läheskään kaikkia uutisessa esille otettuja kysymyksiä ja väitteitä epäselvyyksistä ei ollut selvitetty. Selvittämättä jäi erityisesti pääepäilty E:n ja poliisilaitoksen huumausainerikostutkinnasta vastaavan rikoskomisario B:n ystävyyssuhteeseen liittyviä seikkoja. Katsoin asian laatu ja muutkin tiedossani olleet seikat huomioon ottaen olevan aiheellista selvittää poliisin menettelyä asiassa tarkemmin. Tämän vuoksi otin asian tutkittavakseni omana aloitteena jäljempänä tarkemmin ilmi käyvässä laajuudessa. Siltä osin kuin poliisiosasto on jo selvittänyt rikoskomisario A:n menettelyä, käsittelen asiaa vain lyhyesti.

3
RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja pääpiirteissään

Silloiselle Tampereen kihlakunnan poliisilaitokselle oli tullut vihjetietoja, että E myisi huumeita. Kun vihjetiedot tulivat konkreettisimmiksi, nousi kysymys esitutkinnan aloittamisesta.

E oli poliisilaitoksen huumausainerikostutkintaa johtavan rikoskomisario B:n ystävä jo lapsuudesta asti. B on myös B:n lapsen kummi ja E oli B:n häissä bestman. B:n ja E:n läheinen ystävyys oli ilmeisen laajasti tiedossa poliisilaitoksella.

B otti E:n asian esille esimiehensä rikosylikomisario C:n kanssa. Tällöin C kertomansa mukaan päätti, että asiassa aloitettaisiin esitutkinta, ja että tutkinnanjohtajana toimisi rikoskomisario A, joka muutoinkin toimi tarvittaessa B:n sijaisena. Kaikki asiassa kuullut poliisimiehet ja lausunnonantajat ovat olleet yhtä mieltä siitä, että B olisi ollut esteellinen toimimaan tutkinnanjohtajana.

Asiassa kirjattiin rikosilmoitus 10.1.2006. Jo samana päivänä Tampereen kärjäoikeus myönsi luvan E:hen kohdistuvaan telekuunteluun ja televalvontaan. Telepakkokeinoja käytettiin useita kuukausia. Lisäksi poliisi selvitti asiaa tiedustelulla ja tarkkailulla.

E otettiin kiinni 6.4.2006 klo 22 epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. Poliisiautosta, jolla hänet kuljetettiin poliisilaitokselle, löytyi yli 40 grammaa kokaiinia, jonka E myönsi sinne piilottaneensa. Sittemmin kärjäoikeus vangitsi E:n. Hänet vapautettiin tutkintavankeudesta 28.4.2006.

E:n lisäksi asiassa oli rikoksesta epäiltynä D, jonka epäiltiin rahoittaneen E:n huumausaineostoja. D oli tapahtuma-aikaan jääkiekkoammattilaisena NHL:ssä. Tutkinnanjohtaja A päätti, että D:tä kuulustellaan vasta, kun hän saapuu pelikauden päätyttyä Suomeen. D kuulusteltiin rikoksesta epäiltynä 9.6.2006.

Tutkinnanjohtaja A päätti syyttäjän kanssa keskusteltuaan lopettaa esitutkinnan D:n osalta, koska ei ollut enää syytä epäillä D:tä rikoksesta. Esitutkintapöytäkirja asiassa valmistui heinäkuussa 2006.

Tampereen kärjäoikeus tuomitsi lokakuussa 2006 E:n törkeästä huumausainerikoksesta ja ampu-
ma-aserikoksesta yhden vuoden ja neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. Tuomiosta ei puhelimitse saadun selvityksen mukaan valitettu hovioikeuteen.

3.2 Kannanotot

Totean aluksi, että siinä vaiheessa, kun asiaa on alettu täällä selvittää, kyseisestä esitutkinnasta oli kulunut jo neljä vuotta. Tämä on varmasti osaltaan vaikuttanut siihen, että kuultavat eivät ole muistaneet kaikkia yksityiskohtia tai tapahtumien tarkempaa ajoitusta. Osin kuultavat ovat myös kertoneet tapahtumista eri tavalla. Katson kuitenkin, että asian enempi selvittäminen ei ole tarpeen ja tuskin toisi ainakaan asian lopputulokseen vaikuttavaa lisätietoa.

3.2.1 Rikoskomisario B:n menettelyyn asiassa 6750/R/466/60 liittyvät esteellisyyskysymykset

Yleistä

Kaikki kuultavat ja lausunnonantajat - rikoskomisario B mukaan lukien – ovat pitäneet selvänä, ettei B ole voinut toimia tutkinnanjohtajana asiassa, jossa E oli rikoksesta epäiltynä. Voin yhtyä tähän käsitykseen. B:n läheinen ystävyysuhde E:hen on tehnyt hänestä esteellisen.

Esteellisyysperusteista esitutkinnassa säädetään esitutkintalain 16 §:ssä seuraavaa:

Tutkinnanjohtaja tai tutkija on esteellinen:

- 1) jos hän tai hänen lähisukulaisensa on asianosainen;
- 2) jos asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen lähisukulaiselleen;
- 3) jos hän tai hänen lähisukulaisensa avustaa tai edustaa asianosaista tai sitä, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 4) jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 5) jos hän kuuluu sellaisen yhteisön, säätiön tai julkisoikeudellisen laitoksen hallitukseen, hallintoneuvostoon tai niihin rinnastettavaan toimielimeen, joka on asianosainen taikka jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; tai
- 6) jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syytä vaarantuu.

Tässä tapauksessa esteellisyysperusteista tulee kysymykseen esitutkintalain 16 §:n 1 momentin 6-kohta.

Tuon lainkohdan esitöissä todetaan, että kaikkia tilanteita, joissa suhde asiaan tai asianosaisiin voi olla omiaan vaarantamaan tutkijan tai tutkinnanjohtajan puolueettomuuden, ei voida yleispätevästi määritellä. Tämän vuoksi katsottiin olevan aihetta lainkohdan 1–5 kohtien suhteellisen yksilöityjen esteellisyysperusteiden lisäksi säätää myös yleislausekkeenomainen jääviysperuste. Hallituksen esityksen mukaan tällaisen erityisen syyn puolueettomuutta vaarantavan vaikutuksen olisi oltava suunnilleen samanasteinen kuin muissa esteellisyysperusteissa (HE 14/1985 s. 24).

Lainkohdassa käytetty ilmaisu ”muu erityinen syy” on tulkinnanvarainen. Ratkaisu onkin tehtävä kunkin tapauksen erityispiirteet huomioon ottaen. Tässä tulkinnassa on otettava erityisesti huomioon, että säännöksellä pyritään turvaamaan paitsi esitutkinnan tosiasiallista puolueettomuutta myös yleisemmin luottamusta tähän puolueettomuuteen. Ei siten riitä, että esitutkintaviranomainen tosiasiallisesti toimii puolueettomasti ja itse tämän tietää. Tutkinta on myös järjestettävä niin, että ulkopuoliselle tarkastelijalle ei herää perusteltua aihetta epäillä sen puolueettomuutta. Poliisin esteettömyys esitutkinnassa on korostuneen tärkeää, koska tuo rikosprosessin vaihe on käytännössä usein hyvin ratkaistava koko asian lopputuloksen kannalta.

Kyseinen esitutkintalain säännös on yli kaksikymmentä vuotta vanha. Sen säätämisen jälkeen esteellisyyskysymyksiin on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota erityisesti viranomaistoiminnan ulkoisen uskottavuuden näkökulmasta.

Lähtökohtaisesti poliisimies arvioi itse, onko hän esteellinen asiassa. Myös esimies voi siitä päättää, jos asia hänen tietoonsa tulee.

Kysymyksenasettelu

Huolimatta siitä, että rikoskomisario B ei toiminut asiassa tutkinnanjohtajana, olen katsonut aiheelliseksi tarkastella esteellisyyskysymystä kolmesta näkökulmasta.

Tarkasteltavana on ensinnäkin B:n toiminta ennen kuin esitutkinnasta lopullisesti päätettiin ja A:sta tuli tutkinnanjohtaja, toiseksi B:n esimiehen rikosylikomisario C:n menettely sekä kolmanneksi tapahtumat esitutkinnan aikana.

Tapahtumat ennen esitutkintaa

On mahdollista ajatella, että esitutkintaan kuuluvat vain ja ainoastaan esitutkinnan aloittamispäätöksen jälkeiset toimet ("esitutkinta suppeassa merkityksessä").

Käsitykseni mukaan tämä ei kuitenkaan ole perusteltu lähestymistapa. Itsestään selvänä pidetään, että tutkinnanjohtaja voidaan nimetä - ja yleensä nimetäänkin - jo ennen kuin on päätetty, aloitetaanko esitutkintaa. Nimenomaan tutkinnanjohtaja tekee ratkaisun esimerkiksi siitä, ettei esitutkintaa toimiteta, jos ei ole syytä epäillä rikosta. Vallitseva tulkinta nähdäkseni onkin, että esimerkiksi rikosilmoituksen kirjaaminen ja sen johdosta mahdollisesti suoritettavat alustavat toimenpiteet kuuluvat esitutkintaan ("esitutkinta laajassa merkityksessä").

Esitutkintalaissa ei ole säädetty muiden poliisimiesten kuin jutun tutkinnanjohtajan ja tutkijan esteellisyydestä. Edellä todetun perusteella kuitenkin katson, että esitutkintalain esteellisyyttä koskeva sää-

nös ulottaa vaikutuksensa myös aikaan ennen esitutinnan (muodollista) aloittamista. Esteellinen poliisimies ei esimerkiksi saa tehdä päätöstä siitä, että esitutkintaa ei aloiteta.

Tätä tulkintaa tukevat myös kaikkea poliisitoimintaa sääntelevän poliisilain 2 §:ssä edellytetty puolueettomuus ja saman lain 9c §:ssä poliisimiehelle asetettu vaatimus käyttäytyä siten, ettei hänen käyttäytymisensä ole omiaan vaarantamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen suorittamiseen. Virkamiesten puolueettomuus ja luottamuksen säilyminen tähän puolueettomuuteen ovat keskeisiä esteellisyyssääntelyn tausta-ajatuksia. Viime kädessä on kysymys perustuslain 21 §:n vaatimuksesta asian asianmukaisesta käsittelystä. Esteellisyyden huomioon ottaminen on yksi keskeinen kaikessa virkatoiminnassa noudatettavista yleisistä periaatteista.

En katso tässä yhteydessä olevan tarpeen enempää käsitellä sitä yleisempää kysymystä, että yleistä säännöstä poliisimiehen esteellisyydestä ei ole (ks. tästä myös apulaisoikeuskanslerin päätös 30.9.2005 dnro 1185/1/03). Totean vain, ettei 1.1.2014 voimaan tuleva esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistukseen tuo tilanteeseen säädösten tasolla muutosta kuin osin: esitutkintalain mukainen esteellisyys ulotetaan myös muihin poliisimiehiin kuin tutkinnanjohtajaan ja tutkijaan. Hallintolainkaan esteellisyyssääntöksen soveltamisala ei nähdäkseni kata kaikkea esitutinnan (ja poliisitutinnan) ulkopuolista poliisitoimintaa. Tähän nähden pidän ongelmallisena, että yleistä poliisimiehen esteellisyyttä koskevaa säännöstä ei ole.

Nyt puheena olevassa tapauksessa on selvitetty E:tä koskevien vihjetietojen paikkansapitävyyttä eli myikö hän kokaiinia. Riippumatta siitä, oliko esitutkinta muodollisesti aloitettu, oli kysymys tosiasiallisesti ollut tietyn E:tä koskevan rikosepäilyn selvittämisestä. Edellä lausutun perusteella on näissä olosuhteissa aiheellista arvioida, oliko rikoskomisario B:n tullut vetäytyä E:tä koskevan asian käsittelystä jo tapahtunutta aikaisemmin.

Tapahtumatiedot eivät sinänsä ole kovinkaan tarkkoja. Katson kuitenkin selvitetyn, että vihjetietoja siitä, että E myi huumeita, oli tullut silloiselle Tampereen kihlakunnan poliisilaitokselle ainakin vuoden verran ennen esitutinnan aloittamista. Samoin on selvinnyt, että poliisilaitoksella "oli ollut puheita, että [E:n nimi poistettu] saa myydä huumeita, kun oli [B:n nimi poistettu] kaveri" – näin on B itse ker-tonut.

Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon, että huumeriikkin ryhmän ainoana tutkinnanjohtajana rikoskomisario B:llä oli tosiasiallisesti suuri vaikutusvalta siihen, mitä juttuja alettiin selvittää. Tämä korostuu, koska huumeriikkin rikostutkinta perustuu pitkälti poliisin omaan aktiiviseen paljastavaan toimintaan ennen varsinaista esitutkintaa. Näin ollen on tosiasiallisesti hyvin merkittävää, mihin asiaan pääte-tään panostaa ja mihin toisaalta ei. Vaikka muillakin poliisimiehillä oli tietoa E:hen kohdistuneista vihjetiedoista, niin B oli avainasemassa jutun mahdollisen etenemisen kannalta. Vielä on huomattava, että Tampereella - kuten muuallakin - huumeriikkin resurssit ovat rajalliset: kaikki hyvätkään vihje-tiedot eivät voi johtaa yhtä intensiiviseen jatkoselvittelyyn. Saadun selvityksen mukaan Tampereella voitiin kerrallaan ottaa aktiivitutkintaan vain muutama isompi juttu, jossa käytettiin esimerkiksi tele-kuuntelua.

Saadun selvityksen perusteella käsitykseni on, että tosiasiallisesti ratkaisevan päätöksen E:n asian saattamisessa esitutkintaan teki rikoskomisario B kahden ryhmänjohtajansa kanssa. Ryhmänjohtaja-na toiminut F kertoo, että vihjetietoja oli tullut noin vuoden ja sitten "kun päätettiin tehdä rikosilmoitus, paikalla oli kuultavan ohella [B:n nimi poistettu] ja [G:n nimi poistettu]. Tutkinnanjohtajuudesta keskus-teltiin sen verran, ettei [B:n nimi poistettu] voinut toimia tehtävässä".

Tämän jälkeen B otti yhteyttä esimieheensä rikosylikomisario C:hen, joka määräsi tutkinnanjohtajaksi rikoskomisario A:n. C:n ja A:n mukaan ensin mainittu myös päätti, että asiassa toimitetaan esitutkinta.

Korostan, että saatu selvitys ei osoita, että esitutkinnan aloittaminen olisi viivästynyt B:n menettelyn johdosta. Käytettävissäni oleva selvitys ei anna aiheutta epäillä sitä, että hänen vilpittömän näkemyksensä oli, että asiassa ei ennen asian viemistä C:n päätettäväksi ollut esitutkinnan edellytyksiä. Esteellisyydessä ei kuitenkaan ole kysymys siitä, ovatko päätökset sisällöllisesti oikeita vai ei, vaan siitä, kuka ne tekee.

Edellä kerrotut olosuhteet huomioon ottaen olisi mielestäni ollut perusteltua, että E:tä koskevat vihjetiedot olisi jo tapahtunutta aiemmin saatettu jonkun muun päällystöön kuuluvan poliisimiehen kuin rikoskomisario B:n arvioitavaksi, eikä B:n olisi tullut tässä vaiheessa osallistua E:n asian käsitteelyyn. Vihjetietojen arvioinnissa on kuitenkin tosiasiallisesti aina kysymys myös siitä, tulisiko asian selvittämiseen panostaa lisää ja kuinka paljon sekä onko esitutkintakynnys jo ylittynyt. Tällaiset arviot kuuluvat esteettömän poliisimiehen tehtäväksi.

B on itsekin todennut, että kun ensimmäiset vihjeet E:n sekaantumisesta kokaiinikauppoihin tulivat hänelle, hänen kantansa oli, että "pitäisi saada näkymään, että [E:n nimi poistettu] välitti huumeita, eli ns. saataisiin lihaa luitten ympärille jutun aikaansaamiseksi". Hän on siten arvioinut vihjetietoja ja tehnyt ratkaisun, että tietoa tarvitaan lisää ennen kuin esitutkintakynnyksen voi katsoa ylittyneen. Esteellinen poliisimies ei kuitenkaan saa ottaa osaa asian käsittelyyn.

Saatan käsitykseni rikoskomisario B:n menettelystä ja edellä esittämäni näkökohdat hänen tietoonsa.

Mitä tulee rikosylikomisario C:n menettelyyn totean, että hän on kiistänyt kuulleensa huhuista, joiden mukaan E olisi saanut myydä huumeita, koska hän oli B:n ystävä. Toisaalta B kertoo keskustelleensa näistä huhuista C:n kanssa jo ennen kuin hän otti C:hen yhteyttä E:tä koskevista vihjetiedoista.

Tähän kertomusten eroavaisuuteen ei liene saatavissa lisäselvitystä. Sillä ei kuitenkaan ole ratkaisevaa merkitystä, eikä se tai muukaan selvitys osoita C:llä olleen sellaista tietoa asiasta, että hänen olisi tullut tapahtunutta aiemmin ryhtyä toimenpiteisiin asian siirtämiseksi pois rikoskomisario B:ltä. Tästä huolimatta saatan edellä esteellisyydestä esittämäni näkökohdat vastaisen varalle C:n - ja myös poliisilaitoksen - tietoon.

Tapaukset esitutkinnan aikana

Esitutkinta alkoi 10.1.2006. Esitutkinnan ajalta käsittelen seuraavassa erityisesti seuraavia kysymyksiä:

- rikoskomisario B sai tietoa esitutkinnasta. Hän esimerkiksi keskusteli tutkinnasta rikoskomisario A:n kanssa ja tiesi muun muassa telekuuntelusta
- B oli puhelimitse yhteydessä sekä D:hen että E:hen
- B oli mukana, kun E otettiin kiinni
- B teki päätöksiä E:n juttuun liittyvissä esitutkinnoissa

Rikoskomisario B on katsottu esteelliseksi toimimaan tutkinnanjohtajana E:tä koskevassa esitutkinnassa. Lähtökohta on, että esteellinen poliisimies ei saa osallistua esitutkintaan.

Totean ensinnäkin, että B:n puhelinyhteydet E:hen eivät anna aiheita arvosteluun. Päinvastoin jos B olisi yhtäkkiä alkanut vältellä ystävänsä soittoja tai ei olisi soitellut tälle normaaliin tapaan, olisi tämä nimenomaan voinut herättää E:ssä epäilyjä. Käytettävissäni olleiden puhelutallenteiden perusteella tai muutoinkaan ei ole aiheita epäillä, että B:n ja E:n välisistä puheluista olisi ollut jotain haittaa E:tä koskeneelle esitutkinnalle.

B kertoo keskustelleensa esitutinnan aikana pari kertaa puhelimitse myös D:n kanssa. Asiassa epäiltynä ollut D:llä oli tuolloin pelikausi NHL:ssä kesken eikä hän selvityksen mukaan vielä ollut tietoinen rikosepäilystä. Hänet kuulusteltiin syylliseksi epäiltynä vasta kesäkuussa 2006, kun hän pelikauden päätyttyä palasi Suomeen. B kertoo tunteneensa D:n pitkään jääkiekon parista. D oli käynyt joskus B:n mökillä saunomassa ja ollut myös jääkiekkoleireillä apuna.

B:n mukaan ensimmäisellä kerralla D oli soittanut ja jääkiekosta puhumisen lisäksi D oli kysellyt E:n kolaroinnista Ratinan sillalla, että "mitä se siellä pölhöilee". B ei ollut ottanut asiaan kantaa ja D oli tyytynyt tähän. Toisella kertaa B oli itse soittanut D:lle ja keskustellut tämän tulosta kesällä pidettävälle jääkiekkoleirille. B:n selvityksen mukaan rikoskomisario A ja jutun tutkijat tulivat tietoisiksi soittoista. Muu saamani saatu selvitys ei anna aiheita epäillä tätä.

Asiassa ei tältä osin ole tullut ilmi menettelyä, joka antaisi aiheita toimenpiteisiin. Ei ole tullut ilmi, että kysymys olisi ollut muusta kuin tuttavien keskinäisestä yhteydenpidosta.

Asiaa tutkittaessa on selvinnyt, että kun E otettiin 6.4.2006 kiinni, B oli mukana samassa autossa operaatiota johtaneen rikosylikonstaapeli F:n kanssa. Tutkinnassa oli saatu tietoa, että todennäköisesti tuona päivänä tapahtuisi huumekauppoja, joten kiinniotto oli mahdollinen. F:n mukaan B oli sanonut haluavansa olla mukana autossa, jottei tulisi jälkipuheita hänen osallisuudestaan, jos operaatio menisi pieleen. Näin menettelyä on perustellut myös B.

E:tä oli tarkkailtu jo päivällä, mutta B tuli F:n autoon mukaan vasta illalla. F:n ja auton kuljettajana toimineen vanhemman konstaapelin mukaan B ei osallistunut toimintaan tai päätöksentekoon millään tavoin.

Tämä menettely - vaikka onkin poikkeuksellinen eikä täysin ongelmaton - ei sinänsä anna minulle aiheita arvosteluun, kun B ei ole ottanut osaa poliisin toiminnasta päättämiseen. Pikemminkin tämäkin tilanne osoittaa niitä hankaluuksia, joita B:n ja E:n ystävyysuhde aiheutti.

Vielä on arvioitava sitä, että selvityksen mukaan B on saanut tietoa jutusta ja esimerkiksi siitä, että siinä käytetään telekuuntelua.

Selvitysten mukaan jo huumeryhmän työtiloista johtuen siellä töitä tekevä B väistämättä sai tietoa E:nkin jutun etenemisestä. En sinänsä katso, että olisi ollut perusteltua siirtää B nyt puheena olevan esitutinnan ajaksi toisiin tehtäviin.

Kysymys ei kuitenkaan ole ollut pelkästään siitä, että B olisi vain - jo työympäristön olosuhteista johtuen - passiivisesti saanut tietoa. Hän myös keskusteli tutkinnasta ainakin tutkinnanjohtaja A:n kanssa. Sitä, millaisia nuo keskustelut tarkkaan ottaen olivat, on selvitysten valossa vaikea arvioida. A:n mukaan ne olivat yleisluontoisia.

Poliisihallitus on lausunnossaan todennut, että "[B:n nimi poistettu] olisi tullut pidättäytyä kaikenlaisesta kontaktista asiaan liittyen, eikä edes keskustella jutun tutkinnan parissa työskentelevien henkilöiden kanssa." Poliisihallituksen mukaan on huomioitava, miltä asia näyttää ulospäin. Edelleen lausun-

non mukaan kun koko työyhteisölle näyttää olleen selvää B:n ja E:n suhde, myös työyhteisön olisi tullut ottaa tämä huomioon, eikä puhua ja selvittää tilannetta B:n ollessa paikalla.

Olen itsekin sitä mieltä, että nyt puheena olevan kaltaisessa tilanteessa B:n asemassa olevan poliisimiehen olisi perusteltua olla hyvin pidättyväinen kaikkien sellaisten toimien suhteen, jotka voidaan tulkita tosiasialliseksi osallistumiseksi tutkintaan. Sinänsä on voinut olla perusteltua, että B on saattanut tutkinnan tietoon havaintojaan E:stä. Tämän ylittävälle keskustelulle tutkinnasta ei ole esitetty perusteita.

Korostan, että ei riitä, että esteellinen poliisimies ei muodollisesti osallistu tutkintaan. On myös vältettävä tosiasiallista osallistumista tai sellaiseksi ulkopuolisesta tarkastelijasta helposti tulkittavaa toimintaa. Riittävää ei myöskään ole, että toiminnassa mukana olevat luottavat järjestelyjen asianmukaisuuteen, kuten tässä tapauksessa sinänsä näyttää olleen asianlaita.

Lopuksi totean, että rikoskomisario B on tehnyt päätöksiä kahdessa E:n asiaan läheisesti liittyvässä esitutkinnassa, joissa molemmissa rikoskomisario A oli tutkinnanjohtajana.

Ensinnäkin E:n kiinnioton yhteydessä H:ta epäiltiin huumausainerikoksesta: hänet oli otettu kiinnisamassa tilanteessa kuin E (6750/R/6188/06). Rikoskomisario B on antanut määräyksen ottaa H:sta DNA-tunniste.

Toisessa jutussa J:tä on 21.4.2006 kuulusteltu epäiltynä huumausainerikoksesta, ja häneltä on kysely muun muassa yhteyksistä E:hen (6750/R/7182/06). Rikoskomisario B on tehnyt tuossa asiassa epäillyn dopingaineen takavarikon aloitus- ja lopetuspäätöksen.

Sekä Poliisihallitus että poliisipäällikkö ovat lausunnoissaan katsooneet, että näin ei olisi saanut tapahtua. B itse on todennut, että A oli ehkä tuolloin lomalla tai hän on pitänyt juttua niin vähäpätöisenä, ettei ole halunnut A:ta sillä vaivata.

Kysymys ei ole ollut muodollisesti E:hen kohdistuneista esitutkinnoista. Ne ovat kuitenkin läheisesti liittyneet E:n asiaan ja juuri tämän vuoksi A (eikä B) on toiminut niissäkin tutkinnanjohtajana. Huolimatta toimenpiteiden tietyistä rutiininluontoisuudesta B:n ei minunkaan käsitykseni mukaan olisi tullut näitä päätöksiä.

Saatan edellä esittämäni käsitykset rikoskomisario B:n menettelystä hänen tietoonsa. Samoin kiinnitän muidenkin asiassa selvityksiä antaneiden poliisimiesten – erityisesti rikoskomisario A:n - ja poliisilaitoksen huomiota edellä esittämiini näkemyksiin ja myös Poliisihallituksen lausunnosta todettuun.

3.2.2 D:hen kohdistunut esitutkinta

Poliisihallitus on asiaa selviteltyään saattanut A:n tietoon käsityksensä hänen virheellisestä menettelystä, kun D:tä ei ollut kirjattu epäilyksi poliisiasiaintietojärjestelmään, minkä lisäksi D:n ja eräiden muiden asiassa epäiltyjen osalta oli jäänyt kirjaamatta päätös esitutkinnan lopettamisesta. Tältä osin ei ole tarpeen tutkia asiaa enemmälti.

Totean kuitenkin D:tä koskevalta osin lyhyesti seuraavaa.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että rikoskomisario A olisi ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin, kun hän ensinnäkin katsoi, että D:tä on syytä

epäillä rikoksesta, ja toisaalta kun hän syyttäjän kanssa asiasta keskusteltuaan päätti lopettaa esitutinnan D:n osalta.

A on itsekkin todennut, että esitutkintapöytäkirjaan on epähuomiossa jäänyt tekemättä merkintä D:n kuulustelusta. Esitutkintalain 40 §:n 3 momentin mukaan esitutkinnasta kertyneestä aineistosta, jota ei ole otettu pöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan. A on todennut vastaavansa tästä laiminlyönnistä tutkinnanjohtajana. Saatan käsitykseni virheellisestä menettelystä hänen tietoonsa.

Lopuksi viittaa edellä kohdassa 3.2.1 toteamaani rikoskomisario B:n ja D:n välisistä puhelinkeskusteluista ja totean, ettei asiassa muutoinkaan ole tullut ilmi aihetta epäillä, että B:n ja D:n tuttavuus olisi vaikuttanut asian tutkintaan.

3.2.3 Telekuuntelu ja televalvonta E:n asiassa

Pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Telekuuntelusta ja televalvonnasta ilmoittamisesta säädetään pakkokeinolain 5a luvun 11 §:n 2 momentissa. Sen mukaan

Kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista tässä luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, pakkokeinon käytöstä on viimeistään tällöin ilmoitettava epäillylle. Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.

Tässä tapauksessa poliisi käytti telekuuntelua ja televalvontaa E:n käytössä olleisiin puhelinliittymiin 10.1–6.4. ja 28.4.–27.5.2006. Kun niiden käyttö oli lopetettu, rikoskomisario A esitti Tampereen kärjäoikeudelle, että telepakkokeinojen käytöstä ilmoittamista E:lle lykätään viidellä vuodella. Perusteina hän esitti seuraavaa:

"Esitutkinnan vaarantuminen. Poliisi ei ole toistaiseksi pystynyt selvittämään kokaiinin maahantuontiin syyllistyneitä tahoja. Tutkinta on tältä osin edelleen kesken."

Kärjäoikeus teki 9.6.2006 päätökset, joiden mukaan ilmoitus pakkokeinon käyttämisestä E:llesaadetaan tehdä viimeistään 9.6.2011.

A on ilmoittanut lähettäneensä 29.12.2010 B:lle postitse ilmoituksen telekuuntelun ja televalvonnan käytöstä asiassa 6750/R/466/06.

Minulla ei ole aihetta epäillä, etteikö kärjäoikeus olisi pysynyt harkintavaltansa puitteissa katsoessaan, että ilmoittamisen lykkääminen oli perusteltua kesäkuun 2006 tilanteessa. A on myös ilmoittanut pakkokeinojen käytöstä lykkäysajan puitteissa. Lykkäyspäätös ei kuitenkaan velvoita poliisia viivyttämään ilmoitusta määräpäivään asti. Jos olosuhteet muuttuvat siten, ettei edellytyksiä ilmoittamisen lykkäämiselle enää ole, on ilmoitus lykkäyspäätöksestä huolimatta tehtävä. Lykkäyspäätös vain määrittelee vain ajankohdan, jolloin ilmoitus on viimeistään tehtävä.

A ei ole esittänyt konkreettisia perusteita sille, että telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen olisi aina joulukuuhun 2010 asti vaarantanut jonkun esitutkinnan. Selvityksissä ei ole tuotu esiin, että jotain aktiivista tutkintaa tuohon vuoden 2006 asiaan liittyen olisi konkreettisesti ollut vireillä. On lisäksi ilmeistä, että telepakkokeinojen käytön salaamista on tosiasiallisesti tehnyt tyhjäksi alussa mainittu Nelosen uutisten marraskuussa 2009 julkaisema juttu, jossa nimenomaisesti on kerrottu tuossa esi-

tutkinnassa käytetystä telekuuntelusta. Totean myös - vaikka A ei tästä kertomansa mukaan ole ennen elokuuta 2010 tietänytkään - että poliisi kertoi E:lle erään toisen huumausainerikostutkinnan yhteydessä telekuuntelusta tuossa asiassa kesäkuussa 2009. Tuossakin asiassa E syyllistyi kokaiinin välittämiseen.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella pidän ilmeisenä, ettei telepakkokeinojen ilmoittamatta jättämiselle ole ollut pakkokeinolain tarkoittamaa tärkeää tutkinnallista syytä ainakaan joulukuuhun 2010 asti. Kun telepakkokeinojen käytöstä on nyttemmin ilmoitettu E:lle, eikä tuomioistuimen asettama enimmäismääräaika ole ylitetty, pidän riittävänä, että kiinnitän vastaisen varalle rikoskomisario A:n huomiota edellä esittämiini näkökohtiin.

Ylimääräinen tieto

Ylimääräistä tietoa on pakkokeinolain mukaan telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu.

Tällainen ylimääräinen tieto on pakkokeinolain 5a luvun 13 §:n mukaan hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Käsitykseni mukaan tieto on tuon ajankohdan jälkeen hävitettävä viipymättä. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa tarkoitettuihin esitutkintaviranomaisten rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettun rikoksen estämiseen.

Keskusrikospoliisilta saadulla telekuuntelutallenteella olleet rikoskomisario B:n ja E:n väliset puhelut ovat olleet ylimääräistä tietoa: ne eivät ole koskeneet tutkittavana ollutta rikosta. Tämä ylimääräinen tieto olisi siis tullut pääsäännön mukaisesti hävittää, kun E:n tuomio asiassa sai lainvoiman vuonna 2006.

A on todennut, että koska E ei ollut saanut tietoa telekuuntelusta, on ollut E:n oikeusturvan kannalta perusteltua olla hävittämättä materiaalia, johon E:llä saattaa olla tarve tiedon saatuaan tutustua. Vaikka tämä voi E:n näkökulmasta pitääkin paikkansa, niin se ei ole lainmukainen peruste säilyttää ylimääräistä tietoa. Muutoinkaan asiassa ei ole esitetty lainmukaisia perusteita sille, ettei ylimääräistä tietoa ole hävitetty, kun asia on vuonna 2006 lainvoimaisesti ratkaistu.

Totean myös, että muunkin telekuuntelulla saadun tiedon osalta on nyttemmin kulunut pakkokeinolaisissa säädetty säilyttämisaika eli viisi vuotta asian lainvoimaisesta ratkaisusta.

Ylimääräisen tiedon - samoin kuin muunkin telekuuntelulla saadun tiedon -hävittämisestä vastaa tutkinnanjohtaja A. Saatan hänen tietoonsa käsitykseni hänen virheellisestä menettelystään.

3.2.4 Asian 8090/R/8002/09 esitutkinta

Asiaa selvitettyäessä on tullut ilmi, että E tuomittiin törkeästä huumausainerikoksesta myös heinäkuussa 2009. Tuon asian esitutkinnan (8090/R/ 8002/09) toimitti Kanta-Hämeen poliisilaitos.

Saadun selvityksen mukaan tuo ilmoitus oli osa pääosin huumausaineita koskevassa rikossarjassa, jossa oli kaikkiaan seitsemän rikosilmoitusta. Niistä neljä tutkittiin Pirkanmaan poliisilaitoksella B:n toimiessa tutkinnanjohtajana. B:n mukaan jutut yhtyivät tutkinnan aikana niin, että E:n nimi nousi esiin. B kertoo harkinnensa tutkinnanjohtajuuttaan, mutta päätyneensä siihen, että riittävää oli, että E:n

osuuden tutki Kanta-Hämeen poliisilaitos. B:n mukaan E liittyi niin vahvasti Hämeenlinnassa tapahtuneiksi epäilyihin rikoksiin, että tutkinta siellä oli myös tarkoituksenmukaista.

Esitutkintapöytäkirjan 8090/R/8002/09 mukaan oli paljastunut rikollisryhmä, joka on salakuljettanut Suomeen yli kilon kokaiinia ja levittänyt sitä edelleen Pirkanmaalle, Kanta-Hämeeseen ja Satakuntaan. E:n epäilyksi rikokseksi on kirjattu "Törkeä huumausainerikos, Tampere 20.11.2008-16.4.2009".

Esitutkintapöytäkirjan mukaan E:n on selvitetty välittäneen yhteensä 54 grammaa kokaiinia kahdelle henkilölle sekä hankkineen yhdessä erään kolmannen henkilön kanssa yhdessä 145 grammaa kokaiinia. Nämä teot Pirkanmaan kärjäoikeus on myös lukenut E:n syyksi, viimeksi mainitun määrän osalta tosin vain siten, että E oli yrittänyt hankkia kokaiinia. Kärjäoikeus tuomitsi E:n yli kolmen vuoden vankeusrangaistukseen Tampereella tehdyistä kahdesta törkeästä huumausainerikoksesta ja yhdestä huumausainerikoksesta.

Totean, että esitutkintapöytäkirjan ja kärjäoikeuden tuomion perusteella arvioituna vain pieni osa E:n toimista liittyi Hämeenlinnaan (14 kokaiinigramman myynti hämeenlinalaiselle miehelle). Keskeiseltä osin E:n rikokset liittyivät hyvin läheisesti Pirkanmaan poliisilaitoksella rikoskomisario B:n johdolla tutkittuihin juttuihin. Tätä osoittaa sekin, että E:ltä 40 grammaa kokaiinia ostanut mies ja myös mies, jolta E yritti hankkia 145 grammaa kokaiinia, tuomittiin E:n kanssa samassa oikeudenkäynnissä Pirkanmaan kärjäoikeudessa.

Sinänsä minulla ei ole aihetta epäillä, että kyseiset esitutkinnat olisi toimitettu jotenkin puutteellisesti. Kuitenkin ainakin Pirkanmaan poliisilaitoksella tutkitut jutut 8330/R/15293/09 ja 8330/R/9166/09 ovat liittyneet hyvin läheisesti samaan aikaan tutkinnassa olleisiin E:n rikoksiin. Kysymys on ollut samoista huumausaine-eristä. Tähän nähden pidän ongelmallisena, että rikoskomisario B, joka on edellä kerrotusti katsottu olleen esteellinen toimimaan tutkinnanjohtajana E:tä koskevassa asiassa vuonna 2006, on toiminut em. juttujen tutkinnanjohtajana. Ainakin hänen olisi käsitykseni mukaan tullut saattaa tilanne esimiehensä rikosylikomisario C:n tietoon.

Saatan käsitykseni rikoskomisario B:n menettelystä hänen tietoonsa.

4

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Asiassa on edellä kerrotusti tullut ilmi useita virheellisiä tai muutoin ongelmallisia menettelyjä. Korostan kuitenkin, että selvitys ei osoita, että rikoskomisario B:n ystävyysuhde E:hen tai D:hen olisi epäasiallisesti vaikuttanut edellä käsiteltävien rikosasioiden tutkintaan. E on tuomittu sekä 2006 että 2009 ehdottomiin vankeusrangaistuksiin törkeistä huumausainerikoksista.

Kaikkein tärkeintä on tuki se, että poliisin toiminta on tosiasiallisesti puolueetonta ja muutoinkin epäasiallisista sivuvaikutteista vapaata. Ei kuitenkaan ole syytä väheksyä myöskään sitä, miten tutkintajärjestelyt ja toiminta muutoin näyttävät ulospäin. Esteellisyyssääntelyllä pyritään jo ennakolta estämään epäilyksille herkäset asetelmat asiaa käsittelevän virkamiehen ja asian tai asianosaisen välillä. Tavoitteena on myös kutakin yksittäistapausta yleisemmin vahvistaa luottamusta virkatoiminnan objektiivisuuteen. Tämänkään vuoksi riittäviä eivät ole vain toimijoiden omat käsitykset tai esteellisen virkamiehen muodollinen vetäytyminen asian käsittelystä.

Olen edellä kohdassa 3.2.1 pitänyt ongelmallisena sitä, ettei E:tä koskevien vihjetietojen arviointia tapahtunutta aiemmin siirretty jonkun muun kuin rikoskomisario B:n tehtäväksi. Samoin on ollut on-

gelmallista B:n ainakin jonkinasteinen tosiasiallinen osallistuminen kyseiseen esitutkintaan ja se, että hän tehnyt pakkokeinopäätöksiä siihen läheisesti liittyvissä esitutkinnoissa. Myös poliisihallitus on tältä osin arvostellut menettelyä. Lisäksi olen pitänyt kohdassa 3.2.4 ongelmallisena sitä, että B on toiminut tutkinnanjohtajana asioissa, jotka ovat tosiasiallisesti hyvin läheisesti liittyneet E:n tekemiksi epäiltyihin samaan aikaan tutkittavina olleisiin rikoksiin.

Lisäksi olen todennut rikoskomisario A:n virheellisen menettelyn kohdassa 3.2.2 (esitutkintapöytäkirjaan tehtävät merkinnät) ja kohdassa 3.2.3 (ylimääräisen tiedon hävittäminen). Edelleen olen viimeksi mainitussa kohdassa katsonut, että telepakkokeinojen ilmoittamatta jättämiselle ei ole selvitetty olleen pakkokeinolain tarkoittamaa tärkeää tutkinnallista syytä ainakaan joulukuuhun 2010 asti.

Saatan nämä käsitykseni vastaisen varalle rikoskomisario B:n ja rikoskomisario A:n tietoon. Lisäksi kiinnitän niin rikosylikomisario C:n kuin muidenkin asiassa selvityksiä antaneiden poliisimiesten ja myös poliisilaitoksen huomiota kohdassa 3.2.1 esille ottamiini näkökohtiin.

Vielä kiinnitän sisäasiainministeriön huomiota kohdassa 3.2.1 toteamaani siitä, että poliisimiehen esteellisyyttä koskevan yleistä säännöstä ei ole, mitä pidän ongelmallisena. Pyydän ministeriötä 31.3.2011 mennessä ilmoittamaan, antaako asia aihetta toimenpiteisiin.

Muihin toimenpiteisiin asia ei minun puoleltani anna aihetta.